

Ірина Лещенко

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і психології

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ НАРОДНОГО УЧИТЕЛЯ У СТАНОВЛЕННІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Державна політика у сфері реформування загальної середньої освіти визначає орієнтири розвитку Нової української школи. Як інститут соціалізації вона актуалізуватиме процес цілеспрямованого формування ціннісного орієнтування учнів на освіту як життєву цінність.

Приклад Авторської школи О. А. Захаренка, який пропонуємо до ознайомлення у доповіді, переконливо доводить багатство засобів, які отримує педагог за умови нестандартної та ефективної організації навчально-виховної роботи учнів під час уроку та у позаурочний час. Варто наголосити, що процес виховання у Сахнівській школі здійснювався на засадах діяльнісного підходу, будь-яка теоретична ідея знаходила втілення у практичній діяльності, через участь усіх бажаючих у реалізації запропонованого проєкту. За таких умов, діти розвиваються гармонійно, згідно власних уподобань і бажань. А відтоді твердження, що всі діти народжуються здібними, стає аксіомою і не потребує доказів.

Історія становлення української школи пропонує цікаві і плідні приклади побудови авторських систем, серед яких, на наше переконання, заслуговує на вивчення і наслідування досвід О.А. Захаренка, якому вдалося піднятися до філософського розуміння освіти, стати теоретиком і практиком педагогічної реальності, освітнього феномену. Такий досвід необхідно максимально врахувати, розбудовуючи Нову українську школу.

О.А. Захаренко – педагог-гуманіст. Його оригінальна педагогічна система, основою якої є виховання у тісному взаємозв'язку школи, сім'ї та громадськості, у постійному створенні та оновленні матеріально-технічної бази школи руками вчителів, учнів та їхніх батьків, спільному використанні результатів праці, нині викликає значний інтерес для наукового обґрунтування новітніх педагогічних ідей, зокрема педагогіки співробітництва [1]. Технологічні підходи педагога відповідають проєктному та модельному підходам до організації навчально-

виховної діяльності, виходячи за межі класу, школи, формуючи у дітей здатність самостійної побудови світобачення й світосприйняття.

Одним із визначальних засобів ефективної реалізації навчально-виховних завдань О. Захаренко вважав стимулювання, неодноразово зазначаючи: «Стимул і ще раз стимул». Він доводив, що ефективність діяльності людини значно зростає, якщо ця діяльність є наслідком захоплення і натхнення.

Реалізація педагогічних завдань, на думку педагога-новатора, здійснюється шляхом створення позитивного виховного середовища, складові якого функціонували заради забезпечення сприятливих умов для розвитку дітей з урахуванням їхніх здібностей та обдарувань. Намагаючись забезпечити повноцінний виховний вплив на учнів своєї школи, О. А. Захаренко враховував можливості соціального простору: педагогічний колектив не лише підтримував зв'язки з різними закладами, об'єднував їхні зусилля у вихованні учнів, а й фактично досяг того, що школа стала духовно-інтелектуально-культурним центром села [2].

Постать українського педагога ХХ століття О. А. Захаренка є надзвичайно вагомим у сучасному українському суспільстві ідеями педагогіки співробітництва. Протест проти традиційної радянської системи навчання й виховання у 80-х роках минулого століття знайшов своє відображення у прагненні вченого гармонізувати соціальну взаємодію педагога й учня у практиці навчально-виховного процесу.

Цілісність особистості відомого українця сприяла перемозі та популяризації його ідей, які викликали полеміку в тогочасних науково-педагогічних колах. В умовах тоталітаризму спроби гуманізації освітнього простору мали не лише новаторський, а й революційний характер. В педагогіці співробітництва центральною фігурою навчально-виховного процесу стає сама дитина, а функцією освітнього простору – формування сприятливих умов для розвитку її особистості. Тож Олександр Захаренко є не лише яскравим представником інноваційної освітньої практики, а й великим провидцем суспільного розвитку. По суті, він передбачив перелік навичок та компетенцій, які будуть актуальними в майбутньому. І зробив усе можливе щодо спрямування педагогічної практики у суспільно-корисному напрямі.

Сучасними ознаками позитивних змін в Україні є реформування освітнього простору та створення концепції Нової української школи, постулати якої співзвучні принципам педагогіки співробітництва, відображеним в концепції авторської школи О. А. Захаренка.

Сутність Нової української школи відображена у таких базових ідеях, нагадаємо їх:

1. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві.
2. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками.
3. Вмотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.
4. Орієнтування на потреби учня в освітньому процесі.
5. Наскрізний процес виховання, який формує цінності.
6. Нова структура школи, яка дозволяє добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя [4, с. 94].

Серед основних принципів педагогіки співробітництва, відображених у концепції авторської школи О. А. Захаренка, бачимо:

1. Спрямованість навчально-виховного процесу на поглиблення знань на основі актуальної й достовірної інформації.
2. Забезпечення фізичного, психічного здоров'я та сприятливих умов для розвитку гармонійної особистості.
3. Виховання патріотичних почуттів до родини, Батьківщини.
4. Розвиток сімейних цінностей.
5. Пропагування ініціативності, активності, новаторства особистості.
6. Гарантування рівних можливостей отримання освітніх послуг [5, с.137].

Порівняння й аналіз напрямів розвитку Нової української школи та авторської школи О. А. Захаренка свідчить про те, що ідеї останнього знайшли своє практичне втілення у нинішньому реформуванні освітнього простору України.

Реалізація концепції Нової української школи неможлива без нового освітнього середовища. Його значимою постаттю є особистість педагога зі сформованими соціально-психологічними новоутвореннями: соціальною відповідальністю, критичним мисленням та спроможністю до новаторської діяльності. Спробуємо виокремити пріоритетні властивості особистості педагога, які затребувані концепцією Нової української школи, та здійснити їх соціально-психологічний аналіз: соціальна відповідальність, критичне мислення, готовність до інноваційної діяльності тощо. Носіями педагогічних інновацій є творчі особистості, які здатні до: рефлексії, що характеризує здібності педагога до самопізнання, самовизначення й осмислення ним свого духовного світу; саморозвитку як творчого ставлення індивіду до самого себе; самоактуалізації як фактору безперервного прагнення людини до якомога повнішого виявлення та розвитку своїх особистісних можливостей; професійного самовдосконалення; розвитку в собі позитивних і усунення негативних особистісних якостей [6].

Розвиток української держави на сучасному етапі характеризується соціальними проблемами, що пов'язані з формуванням людини-особистості, людини-громадянина, людини-патріота. У нормативних документах зазначено, що школа виконує провідну роль у становленні особистості як громадянина. Через її діяльність зміцнюється інтелектуальний і духовний потенціал нації, формується патріот своєї Батьківщини. Звідси, успіх якісних змін у Новій українській школі неможливий без вчителя компетентного, мотивованого, відповідального за кожен педагогічну дію і вчинок.

Таким чином, розвиток ідей педагогіки співробітництва О. А. Захаренка знаходить своє відображення у процесі реформування освітнього простру сучасної України. Концепція Нової української школи актуалізує аспект соціальної компетентності сучасного педагога, адже перед учителями постає педагогічна задача формування та розвитку навичок якісної соціальної взаємодії у учнів, в майбутньому повноцінних членів суспільства.

То ж на Черкащині є школа, що може по праву називатися «школою майбутнього», «школою XXI століття» – це авторська школа О.А. Захаренка. Творчість педагога та діяльність школи вже десятки років є джерелом зацікавленості науковців й учителів. Завдяки його подвижницькій праці, школа стала своєрідною «педагогічною меккою» не лише освіти України, але й інших країн світу. Ступінь захаренівської педагогіки називають «педагогікою конкретної мети», яка ставиться перед шкільним колективом, спрямовує його діяльність і об'єднує зусилля всіх у її досягненні.

Література:

1. Жалдак О. Про увічнення пам'яті Олександра Захаренка. *Освіта України*. 2002. 31 трав.; *Освіта*. 2002. 12-19 черв.
2. Захаренко О. А. Школа над Россю / О. А. Захаренко, С. М. Мазурик. Київ : Радянська школа, 1979. 150 с.
3. Проект політичної пропозиції «Нова українська школа», підготовлений МОН України і оприлюднений на офіційному сайті МОН 18.11.2016.
4. Дубровский А. Школа над Россю. *Педагогіка толерантності*. 2002. № 2 (10). С. 93–97.
5. Українська педагогіка в персоналіях: У двох кн. Кн.2: Навч. посібник / За ред. О. В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. 587 с.
6. Захаренко С. О. Педагогіка конкретної мети як провідний виховний метод у системі превентивного виховання О.А. Захаренка. *Рідна школа*. 2011. №1–2. С. 18–22.

Наталія Лісова

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, психології та освітнього менеджменту

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9363-0981>

РОЗВИТОК ТРИНАРНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СИСТЕМИ «ДИТИНА – ШКОЛА – ГРОМАДА»: ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ

Комунальний навчальний заклад «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

Ми гордимся тим, що Олександр Антонович – наш земляк, жив і творив на рідній Черкащині. Його ідеї, творча спадщина не просто пережили свій час, вони впливають на розвиток шкільної освіти й нині. «Є люди, які . . . виконують складну місію: тримають себе, свої родини та суспільство вкупі. Це неймовірне диво викликає щире вдячність. Усе може полетіти під три чорти у мільйон способів, але завжди є люди життя, які не дають цьому статися. Вони заслуговують на те, щоб ними захоплювалися...», – зазначає сучасний психолог Джордан Пітерсон [1, с.286]. Такими словами можемо характеризувати Олександра Антоновича, педагога-новатора кінця ХХ ст. та початку ХХІ ст. Його педагогічні аксіоми, діалоги, прохання, заповіді, філософсько-педагогічні ідеї, теоретичні та практичні педагогічні узагальнення, незважаючи на віддаленість у часі, мають важливе значення й сьогодні – слугують джерелом удосконалення середовища та освітнього процесу в соціокультурній системі «дитина – школа – громада» у нових умовах інформаційного суспільства.

Так, досвід Олександра Антоновича є актуальним сьогодні, і кожен із нас упевнений у тому, що й у майбутньому. Чому?

По-перше, його ідеї наразі є продуктивними для побудови Нової української школи ХХІ століття.

По-друге, практикою управління соціокультурною системою «дитина – школа – громада» у нових умовах розвитку самоврядування.

По-третє, для нього «цілісність» – головне слово. Воно пов'язане неодмінно з людиною в цілому: її характером, цілісністю й чеснотами. Це поміркована, самодостатня людина високих особистих якостей. Людина принципів.

Отож, насамперед, ним захоплюємося як Людиною. Йому характерна особлива якість – конгруентність (стан буття, у якому не відчуваєш потреби в тому, щоб ховатися за якоюсь маскою; коли внутрішні почуття й переживання точно